

Nr 1.

Ankom till Riksdagens kansli den 12 maj 1911 kl. 4 e. m.

Sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 70 med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom äfvensom om ändringar i och tillägg till 4 kap. samma lag m. m. samt nr 68 med förslag om ändring i och tillägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, dels ock en i anledning af sistnämnda proposition väckt motion.

Utskottet har till behandling förehaft

dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 70, med förslag till

lag om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom samt om ändringar i och tillägg till 4 kap. samma lag;

lag om tillägg till lagen den 14 juni 1907 om inskrifning af tomträtt samt af fång till sådan rätt;

lag om tillägg till lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt;

lag om ändrad lydelse af 39 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom;

lag om ändrad lydelse af 17 kap. 6 § handelsbalken;

lag om ändrad lydelse af 4 § i lagen den 24 maj 1895 angående hvad till fast egendom är att hänföra;

Bihang till Riksd. prot. 1911. 7 Saml. 2 Afd. 1 Häft. (Nr 1.)

lag om ändrad lydelse af 90 § konkurslagen;
 lag om ändrad lydelse af 14 § i förordningen den 4 mars 1862
 om tioårig preskription och om årsstämmning; samt
 lag om ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 16 juni 1875
 angående särskilda protokoll öfver lagfarter, in-teckningar och andra
 ärenden;
dels Kungl. Maj:ts proposition nr 68 med förslag om ändring i
 och tillägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga
 vattenfall;
dels ock en i anledning af sistberörda proposition inom Andra
 kammaren af herr *Carl Lindhagen* väckt motion nr 331.

*Kungl. Maj:ts
 proposition
 nr 70.*

De i proposition nr 70 innefattade lagförslag äro af följande lydelse:

Förslag

till

Lag

**om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt
 till fast egendom samt om ändringar i och tillägg till 4 kap.
 samma lag.**

Häri-genom förordnas, att 1 kap. 2 § och 4 kap. 8 § i lagen den
 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom skola erhålla följande
 ändrade lydelse samt att till 4 kap. samma lag skola fogas tre nya
 paragrafer af nedan angifna lydelse och att i följd däraf kapitlets öfver-
 skrift skall lyda som följer:

1 kap.

2 §.

Till säkerhet för beståndet af nyttjanderätt äge den, till hvilken
 rättigheten upplåtits, erhålla in-teckning eller, där fråga är om tomträtt
 eller om vattenfallsrätt, inskrifning under de villkor och i den ordning
 särskildt är stadgadt.

4 kap.

Om tomträtt och vattenfallsrätt.

8 §.

Är, då tomt, hvartill tomträtt upplåtits, återgår till tomtägaren, denne enligt tomträttsaftalet pliktig att gälda lösen för byggnad eller annat, som finnes å tomt, eller att utgifva ersättning för mistning af nyttjanderätten, må ej, där inteckning är meddelad i tomträtten, sådan lösen eller ersättning utgifvas till tomträttshafvaren, utan varde beloppet nedsatt hos öfverexekutor, som har att kungöra det inteckningshafvarne och lagligen fördela beloppet. Menar inteckningshafvare, som ej fått sin fordran till fullo betäckt, att löseskillingen eller ersättningen icke blifvit bestämd i enlighet med aftalet, äge han med tomtägaren tvista om löseskillingens eller ersättningens belopp.

10 §.

Vattenfall, som äges af kronan, må med eller utan utmål af kronan tillhörig mark för viss tid upplåtas under vattenfallsrätt.

Vill kronan upplåta sådan rätt, skall vid landtmäteriförrättning, som efter vederbörligt förordnande hålles, det område upplåtelsen afser noggrant angifvas, vattenfallet till sina gränser ofvan och nedan samt utmål, där sådant upplåtes, till storlek, läge och gränser, och varde i enlighet härmed området utstakadt och kartlagdt.

11 §.

Hvad här ofvan i 2—9 §§ är stadgadt angående tomträtt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vattenfallsrätt.

I handling, hvarigenom vattenfallsrätt upplåtes, skall det område upplåtelsen afser angifvas medelst hänvisning till protokoll och karta vid landtmäteriförrättning, som i 10 § sägs.

12 §.

Yppas, efter det vattenfallsrätt upplåtits, för nyttjanderättshafvaren behof af utvidgadt område, äge kronan, där det erforderliga området

blifvit så angifvet, utstakadt och kartlagdt, som i 10 § sägs, att i den ordning, som för upplåtelse af vattenfallsrätt är föreskrifven, med nyttjanderättshafvaren sluta aftal, hvarigenom vattenfallsrätten utsträcker till att gälla sagda område.

Har aftal, som nu sagts, slutits, skall på ansökan af nyttjanderättshafvaren anteckning därom i rättens protokoll göras under enahanda villkor och i samma ordning, som för inskrifning af vattenfallsrätt stadgats. Är in-teckning förut sökt eller meddelad i vattenfallsrätten, vare lag som i 7 § sägs.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1907 om inskrifning af tomträtt samt af fång till sådan rätt.

Häri-genom förordnas, att till lagen den 14 juni 1907 om inskrifning af tomträtt samt af fång till sådan rätt skall fogas en ny paragraf af nedan angifna lydelse och att i följd däraf lagens öfverskrift skall lyda som följer:

Lag om inskrifning af tomträtt och vattenfallsrätt samt af fång till sådan rätt.

17 §.

Hvad här ofvan i 1—3 samt 5—16 §§ är stadgadt angående tomträtt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vattenfallsrätt. Den, som söker inskrifning af sådan rätt, vare pliktig att vid påföljd, som i 4 § sägs, ingifva protokoll vid landtmäteriförrättning, hvartill upplåtelse-handlingen hänvisar, jämte styrkt kopia af den därvid upprättade karta.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag

om tillägg till lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt.

Härigenom förordnas, att till lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt skall fogas en ny paragraf af nedan angifna lydelse och att i följd däraf lagens öfverskrift skall lyda som följer:

Lag om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

23 §.

Hvad här ofvan i denna lag är stadgadt om tomträtt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om vattenfallsrätt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 39 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 39 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

Den, som i skriftlig handling fått nyttjanderätt till fast egendom, må, till betryggande af nyttjanderättens bestånd efter ty här nedan sägs,

erhålla inteckning därför vid den rätt, hvarunder egendomen lyder; dock att i fråga om tomträtt eller vattenfallsrätt gäller hvad angående inskrifning af sådan rätt är särskildt stadgad.

Huru i visst fall inteckning ej må beviljas utan att upplåtarens hustru samtyckt till upplåtelsen, därom skils i giftermålsbalken.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 17 kap. 6 § handelsbalken.

Häriigenom förordnas, att 17 kap. 6 § handelsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Den, som äger rätt till tionde, ränta eller annan sådan afgäld af fast egendom, njute ock företräde till betalning ur egendomen, i hvems hand den vara må, där ej afgälden stått inne längre än ett år efter förfallodagen. Samma förmånsrätt tillkomme ock jordägare, som åt annan upplåtit sin fasta egendom, i de denne tillhöriga lösören och byggnader, som å egendomen finnas, samt, där tomträtt eller vattenfallsrätt upplåtits, i den upplåtna rättigheten med hvad därtill hör, för arrende eller afgäld, som till jordägaren skall utgå, samt för jordägaren åliggande utskyld eller annan afgift, som bort af egendomens innehafvare gäldas, dock ej för fordran, som förfallit till betalning tidigare än ett år före utmätning eller början af konkurs, så ock för husröta eller vanhäfd, där sådan ersättning skall utgå. Har jordägare lämnat arrendator kreatur, redskap eller annat till egendomens bruk, njute jordägaren lika rätt för lega, som ej stått inne längre än nyss sagts, äfvensom för ersättning, där sådan bör utgå, för hvad sålunda blifvit arrendatorn lämnadt.

Därefter njute borgenär, som för sin fordran har inteckning i tomträtt eller vattenfallsrätt, förmånsrätt i tomträtten eller vattenfallsrätten med hvad därtill hör; dock gälle ej förmånsrätt för ränta, som före utmätning eller början af konkurs är upplupen, för längre tid än tre år. Är tomträtten eller vattenfallsrätten intecknad för fleres fordringar,

äge den företråde, som först sökt inteckning; hafva flere sökt inteckning samma dag, äge lika rätt. Är inteckning för fordran vunnen på grund af medgifvande, som lämnats efter fordringens tillkomst, och varder den, som inteckningen medgifvit, eller, där flere äro, som den medgifvit, någon af dem försatt i konkurs, som börjas inom en månad efter det inteckningen söktes, vare inteckningen utan verkan. Ej heller gälle inteckning, som blifvit sökt samma dag konkurs börjats eller därefter.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 4 § i lagen den 24 maj 1895 angående hvad till fast egendom är att hänföra.

Häri genom förordnas, att 4 § i lagen den 24 maj 1895 angående hvad till fast egendom är att hänföra skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har någon efter särskildt stadgande eller på annan emot en hvar gällande grund äganderätt till byggnad eller annat, som, efter ty i 2 eller 3 § sägs, skulle till annans fasta egendom höra, då må det ej till den fasta egendomen räknas. Byggnad, stängsel eller annan för stadigvarande bruk afsedd anläggning å tomt, som besväras af inskrifven tomträtt, eller å område, som besväras af inskrifven vattenfallsrätt, må ej, ändå att byggnaden eller anläggningen tillhör ägaren af den fasta egendomen, hänföras till denna.

För grufdrift afsedd byggnad, stängsel, ledning eller annan anläggning, hvarom i 2 § är sagdt, må ej, ändå att den tillhör ägaren af den jord, hvarå grufvan är belägen, till den jord hänföras.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag**om ändrad lydelse af 90 § konkurslagen.**

Häri genom förordnas, att 90 § konkurslagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

Borgenär, som för sin fordran har lös pant i handom eller inteckning i gäldenärens fasta gods eller i tomträtt eller vattenfallsrätt, där sådan rätt tillkommer gäldenären, eller i denne tillhörigt fartyg eller rätt till betalning ur fartyg, frakt eller gods i fartyg, som i 11 kap. sjölagen sägs, njute, där han fordringen i konkursen icke bevakat, ej rätt till betalning ur annan konkursboets egendom än den, som för fordringen sålunda häftar. Sådan borgenär vare ock pliktig, där det äskas, att, innan han betalning ur egendomen njuta må, sin fordran med den i 82 § föreskrifna borgenärsed fästa. Äskas sådan ed; förelägge rätten eller domaren, såsom i 86 § sägs, borgenären viss tid, från det han af föreläggandet erhållit del, att till rätten eller domaren ingifva bevis, att han föreskrifven ed aflagt: utsätte ock viss tid af högst en månad, inom hvilken den, som edgången yrkat, har att delgifvandets ombesörja och med bevis därom inkomma, vid den påföljd för underlåtenhet däraf, som i sistnämnda § stadgas. Ej må i detta fall föreläggandets införande i tidning såsom delgifning godkännas.

Försummar borgenären att inom den föreskrifna tiden med edgångsbevis inkomma eller laga förfall därför visa; då må egendomen, såsom annan konkursboets tillhörighet, af gode männen eller sysslomännen omhänder tagas, och utdelning därutur ske till andra borgenärer, som sina fordringar lagligen bevakat: fullgör han edgången innan sådan utdelning skett; vare vid sin rätt till betalning ur egendomen bibehållen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 14 § i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämming.

Härigenom förordnas, att 14 § i förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och om årsstämming skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är borgenärs fordran intecknad i fast egendom eller i tomträtt eller i vattenfallsrätt eller i fartyg, eller har han lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom; njute han ur den egendom, som sålunda häftar, betalning, ändå att han ej, efter årsstämming, sin fordran angifver. Om rätt till kvittning för genfordran vare ock lag som i 7 § sägs, ändå att den fordran ej blifvit efter årsstämming angifven.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 6 juni 1875 angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden.

Härigenom förordnas, att 1 § i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden skall erhålla följande ändrade lydelse:

Öfver följande ärenden skola vid underrätt föras särskilda protokoll, nämligen: ett öfver lagfarter med fång af fast egendom; ett öfver

in-teckningar i sådan egendom; ett öfver inskrifningar af tomträtt samt af fång till sådan rätt, in-teckningar i tomträtt, inskrifningar af vattenfallsrätt samt af fång till sådan rätt så ock öfver in-teckningar i vattenfallsrätt (tomträttsprotokoll); ett öfver äktenskapsförord; ett öfver förmyndares tillsättande och entledigande; samt ett öfver bouppteckningar, testamenten, som vid domstolen bevakas, morgongåfvobref och afhandlingar om lösöreköp. Uti lagfarts-, in-tecknings- och tomträttsprotokollen skall för hvarje ärende å bredden tecknas namnet på den egendom, ärendet rör, samt uti öfriga protokollen för ärende, som angår inregistrering af bouppteckning eller bevakning af testamente, den dödes namn och för annat ärende namnet å den person, ärendet rör.

Vid rådstufvurätt skall, utom de protokoll nu sagda äro, föras särskildt protokoll öfver förlagsin-teckningar. I det protokoll skall för hvarje ärende å bredden tecknas förlagstagarens namn jämte uppgift om rörelsens beskaffenhet och orten, hvarest den drifves.

Hos Stockholms rådstufvurätt varde ock särskildt protokoll fördt öfver in-teckningar i fartyg; och skall i det protokoll för hvarje ärende å bredden tecknas namnet å det fartyg, hvarom fråga är, samt det nummer, hvarunder fartyget blifvit i fartygsregistret infördt,

Har någotdera af de ärenden, nämnda äro, icke förevarit, varde det i protokollet anmärkt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1912.

*Kungl. Maj:ts
proposition nr
68.*

I propositionen nr 68 föreslås
dels att de i 2 § af kungl. kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall meddelade bestämmelser skola utbytas mot följande stadganden:

»2 §.

Där vattenfall, som förvaltas af vattenfallsstyrelsen, icke tagits i anspråk för kronans räkning, ankomme på Kungl. Maj:t att förordna, huruvida det må af kronan med eller utan utmål af mark upplåtas åt annan till nyttjande. Har förordnande meddelats om upplåtelse till nyttjande af vattenfallslägenhet, som nu sagts, skall lägenheten i enlighet med här nedan stadgade grunder genom styrelsens försorg upplåtas på arrende eller med vattenfallsrätt.»

dels ock att till omförmälda grunder skola fogas följande nya stadganden:

»18 §.

Där vattenfallslägenhet skall upplåtas med vattenfallsrätt, skall hvad här ofvan i 3—5 och 7—15 samt 17 §§ är föreskrifvet beträffande arrende äga motsvarande tillämpning; dock att upplåtelse af vattenfall i obebyggt skick må, utan hinder af stadgandet i 4 §, ske för en tid af intill nittiofem år. Afser sådan upplåtelse längre tid än sextiofem år, äge nyttjanderättshafvaren ej optionsrätt att få vattenfallslägenheten till sig ånyo upplåten, utan vare pliktig att vid utgången af upplåtelse-tiden afträda vattenfallet och utau lösen till kronan afstå de honom tillhöriga, å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i aftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift. Bestämmelse om hvad sålunda skall gälla skall intagas i upplåtelsehandlingen.

19 §.

I aftal om vattenfallsrätt må kunna stadgas, att vattenfallsstyrelsen äger utse sakkunnig person, som har att på nyttjanderättshafvarens bekostnad å arbetsplatsen kontrollera arbetets utförande och å kronans vägnar godkänna anläggningarna i den mån de utförts eller fullbordats.

I aftalet skall föreskrifvas, att, om nyttjanderättshafvaren vid utförande af vattenkraftanläggningen gör större afvikelse från de af vattenfallsstyrelsen godkända ritningarna till anläggningen eller icke ställer sig till efterrättelse de föreskrifter, som af vattenfallsstyrelsen meddelats i och för anläggningens utförande på ändamålsenligt och betryggande sätt, vattenfallsstyrelsen skall äga att låta inställa arbetets vidare fortsättande.

Därest i aftalet stadgas skyldighet för nyttjanderättshafvaren att inom viss föreskrifven tid hafva påbörjat arbetet med vattenfallets bebyggande eller hafva fullbordat anläggningen i dess helhet, må tillika, om särskilda skäl föranleda därtill, i aftalet intagas bestämmelse därom, att nyttjanderättshafvaren, i händelse af väsentlig försummelse i nämnda hänseende, skall, om sådant å kronans vägnar yrkas, anses hafva förverkat vattenfallsrätten och kronan förty vara berättigad att uppsäga aftalet; dock att, om uppsägning ej skett inom sex månader från den tid, då arbetet skulle hafva varit påbörjadt eller anläggningen fullbordad,

kronan sedan ej äger åberopa nyttjanderättshafvarens försummelse här-tinnan såsom grund för hans skiljande från vattenfallsrätten.»

Herr Lind-
hagens motion
nr 331.

Herr *Lindhagens* motion nr 331 är af följande lydelse:

»Den svenska vattenkraftsföreningen har enligt sitt program upp-ställt såsom sin »betydelsefullaste» uppgift att »gifva ett samfällt ut-tryck för den svenska vattenkraftsindustriens mening i den brännande frågan om en modern vattenlagstiftning». I öfverensstämmelse härmed vill föreningen ock »verka för enhetlig och praktisk behandling af vatten-kraftsfrågorna vid domstolarne, samt vid annan formell handläggning» samt söka »vinna gehör för sin mening om förslag till författningar afsedda att reglera förhållandet mellan vattenkraftsindustrien och samhället».

Genom de i propositionen nr 68 föreslagna grunderna för upplå-telse af statens vattenfall med vattenfallsrätt synes föreningen i det närmaste kunna vinna, att statens vattenfall, som ej omedelbart utnyttjas af kronan, komma att under nära ett helt sekel förvandlas till en privat-domän för vattenkraftsindustrien utan erläggande af någon köpeskilling och med lika fritt och oinskränkt tillgodonjutande af de i vattenfallen nedlagda ekonomiska värdena, som om det vore dess eget.

Vattenfallen må nämligen enligt förslaget upplåtas för en tid af 95 år, hvilket gifvetvis är afsedt att blifva regel. Under hela denna tid skall erläggas samma afgäld, som bestämmes vid första upplåtelsens början, hvilken afgäld säkerligen blir mycket låg. Någon kontroll eller förpliktelse till förmån för allmänna intressen är innehafvaren under den långa tiden ej heller underkastad. Bestämmandet af afgäldernas belopp är dessutom enväldigt öfverlämnadt åt vattenfallsstyrelsen utan något som helst direktiv eller kontroll, och till på köpet har vattenfalls-styrelsen blifvit af regeringen så sammansatt, att den, med all aktning för ledamöternas säkerligen stora personliga duglighet, för närvarande dock uteslutande representerar den privatkapitalistiska synen på dessa ting. Man är under sådana förhållanden berättigad att hysa de största farhågor, att det skall gå här som tillföre vid utnyttjandet af statens jordegendom: de privata intressena förstå att lägga sig till med det hela och staten jämte de allmänna intressena stå där lurade på konfekten.

Uti de förra året af Riksdagen antagna grunder för arrendeupp-låtelse, hvilka nu föreslås skola med några tillägg gälla äfven för upp-låtelse med vattenfallsrätt, hade enligt regeringspropositionen afvisats vattenkraftsföreningens hemställan att arrendatorn för den förnyade upplåtelsen skulle tillförsäkras samma villkor som för den första. »Det torde», hette det i propositionen, »icke vara lämpligt, att, om staten för att främja en ny och för landet viktig industri, som till en början ej

kan bära ett normalt kraftpris, beviljat densamma upplåtelse af ett vattenfall på synnerligen fördelaktiga villkor, staten vid arrendetidens utgång, när det industriella företaget måhända utvecklats till en mycket vinstgivande affär, skulle vara förhindrad att betinga sig den arrendeavgift och de öfriga villkor, som motsvara då gällande kraftpris.» Härigenom har åt staten åtminstone bevarats tillfälle att efter den första arrendetidens utgång reglera afgälden och bereda det allmänna någon andel i de stora vinster, som vattenkraftens stigande värde tilläfvventyrs skapat. Denna förståndiga grundsats är nu faktiskt öfvergifven, när det gäller vattenfallsrätten. En sådan storartad present åt den, som får upplåtelse, motiveras med att detta skulle erfordras för att dessutom bereda honom större utsikter att kunna belåna vattenfallsrätten. Det vore åtskilligt att anföra mot dessa farhågor för fastighetskrediten äfven i detta fall. En utgångspunkt för kreditsäkerheten ligger i optionsrätten. Att för denna angelägenhet offra statens behöriga inkomster af sin egendom är i hvarje fall ett obehörigt sammanblandande af två olika frågor. Gifvet är, att med den nu föreslagna ordningen de flesta komma att begära vattenfallsrätt, äfven de hvilka ej behöfva något särskildt kreditunderlag i dennas belåning mot inteckning.

I denna punkt bör således vattenfallsrätten ej upplåtas med större ekonomiska privilegier än arrenderätten.

Men äfven i andra afseenden förtjänar det i öfrigt för upplåtelse med vattenfallsrätt föreslagna villkor en närmare granskning, hvilken följaktligen också måste gälla samma villkors redan beslutade tillämpning på upplåtelse med arrenderätt.

Obegripligt är hur jordbruksutskottet, utan att yrkande därom ens förelåg, kunde förra året föreslå Riksdagen att förlänga tiden för den första upplåtelsen från 40 och 45 till 50 och 55 år. Då optionsrätt förefinnes, har denna tidsperiod hufvudsakligen betydelse för ny reglering af arrendeavgifterna och öfriga villkor. Med detta förslag undandrogs allenast staten möjlighet att under en hel tioårsperiod i framtiden erhålla af sina vattenfall en behörig inkomst, hvilken i stället donerades af Riksdagen till spekulationen. Denna oväntade frikostighet har också väckt stor och på många håll glad öfverraskning. Själf hade jag beredt mig att uppträda mot utskottets förenämnda förslag, men genom ett missöde försummade jag mig, då talmannens klubba föll med ett slag öfver det hela.

I sammanhang därmed höjde utskottet säkerligen onödigtvis och till prejudice för framtiden maximitiden för första upplåtelsen från 90 till 95 år. Detta bör ändras.

Äfventyrligt kan också vara den Konungen i allmänhet tillagda rätt att redan från början utsträcka upplåtelse tiden till detta maximum med lika billiga villkor för hela tiden »när särskilda omständigheter därtill föranleda». Kunnat dessa omständigheter ej närmare angifvas i de allmänna grunderna, är det väl på sin plats, att i dylikt fall, som väl bör vara exceptionellt, ytterligare kontroll vinnes genom att saken underställes Riksdagen.

Det riktigaste vore, att, oberoende af upplåtelse tidens längd, villkorens ekonomiska sida reviderades exempelvis hvart tjugonde år på fullt opartiska, objektiva och billiga grunder. Det kunde därvid också bestämmas, att under mellantiden mellan de båda hufvudperioderna en eventuell förhöjning i afgälden ej fick öfverstiga viss procent af det hela. Å andra sidan skulle spekulationsvinsten genom försäljning af upplåtelse rätten ej få beräknas till minskning af afgälden.

Några direktiv och hållhakar för vattenfallsstyrelsens enväldiga befogenhet att bestämma afgifterna och således afgöra om det ekonomiska utbytet för staten af dess vattenfall synas ej ha varit under öfvervägande. Man vet således ej i hvad mån detta kan vara görligt, men väl att det är önskligt. I de allmänna grunderna synas emellertid böra om möjligt inflyta bestämmelser härom eller åtminstone en hänvisning till att dylika bestämmelser skola underkastas Konungens pröfning, med öppen rätt för Kungl. Maj:t att själf kunna pröfva styrelsens förslag äfven i hvarje särskildt fall. I vissa viktiga afseenden lämna de allmänna grunderna utrymme för den farhågan, att ingen myndighet, icke ens vattenfallsstyrelsen, äger befogenhet att däråt ägna någon omtanke. Särskildt gäller detta betryggande af allmänna intressen och allmänhetens rätt. Något öfvervägande exempelvis om lämpligheten, att vid upplåtelse af vattenkraft för elektriska kraftledningar kontraktet äfven bör eventuellt innehålla bestämmelser om möjligheter för staten att i framtiden skäligen reglera priset för vattenkraften o. s. v., läser icke hafva ägt rum vid ärendets beredning. Det förefaller dock nödigt, att i de allmänna grunderna äfven påläggas vederbörande en förpliktelse eller åtminstone rättighet att i kontrakten skäligen se upp äfven med dessa och andra dylika frågor.

På grund af hvad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen med anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 68 med förslag om ändring i och tilllägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall måtte besluta sådana ändringar

och tillägg till nämnda grunder för upplåtelse med vattenfallsrätt eller arrenderätt, som ofvan ifrågasatts.

Då jag i följd af den nya begränsade motionstiden i föl icke alls och i år ej tillräckligt hunnit sätta mig in i denna sak, vill jag genom denna motion hafva jämväl yrkat, att utskottet måtte föreslå de ytterligare ändringar eller jämkningar i förenämnda grunder, som utskottet till äfventyrs kan finna nödiga i anslutning till det åskådningssätt och de förslag, som i motionen framförts.»

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande propositioner samt de principer, som vid deras utarbetande varit bestämmande, får utskottet hänvisa till de vid dem fogade utdrag af i statsrådet och lagrådet förda protokoll.

Propositionen nr 70 afser införande af ett nytt slag af nyttjanderätt till vattenfall, som äro föremål för kronans äganderätt, närmast jämförlig med det genom 1907 års lagstiftning om nyttjanderätt till fast egendom tillskapade institutet tomträtt. Hufvudreglerna härom hafva inarbetats i sagda lag om nyttjanderätt till fast egendom. Öfriga i propositionen innefattade lagförslag äro afsedda väsentligen att gifva hvad som eljest redan gäller om tomträtt motsvarande tillämpning äfven i fråga om vattenfallsrätt.

Vid granskning af de i sistnämnda proposition innefattade lagförslag har utskottet ej funnit anledning till någon anmärkning.

I propositionen nr 68 föreslås sådana tillägg till de af förlidet års Riksdag godkända, i kungl. kungörelsen den 4 juli 1910 stadgade grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, som ansetts påkallade af den nya vattenfallsrättens införande. Enligt dessa förslag skall vattenfallsrätt med de afvikelser, som angifvits i de till berörda kungörelse fogade föreslagna nya 18 och 19 §§, upplåtas under samma villkor, som redan gälla om arrenderätt till vattenfall.

Upplåtelse af vattenfallsrätt skall sålunda i regel ske för en tid af 50 år, om vattenfallet är bebyggdt, och om det är obebyggdt för en tid af 55 år, dock att i senare fallet upplåtelsen må omfatta en tid af ända intill 95 år.

Då fråga är om upplåtelse af *bebyggdt vattenfall*, kan nyttjanderättshafvaren i aftalet berättigas att efter aftalstidens utgång för den

Utskottets
yttrande.

tid, som i aftalet bestämmes, samt mot den afgift och de villkor i öfrigt, hvilka med hänsyn till de vid aftalstidens utgång rådande förhållanden kunna anses skäligen, få lägenheten åt sig ånyo upplåten, såvida icke vattenfallsstyrelsen senast 5 år före aftalstidens utgång underrättar honom, att dylik förlängning icke af kronan medgifves. Vill nyttjanderättshafvaren icke begagna sig af den honom sålunda tillkommande optionsrätt, hvarom han har att senast tre år före upplåtelse-tidens utgång lämna vattenfallsstyrelsen uppgift, är han skyldig att utan lösen afstå de honom tillhöriga å vattenfallslägenheten befintliga vattenverksbyggnader. Vid utgången af tiden för den förnyade upplåtelsen är sistnämnda skyldighet ovillkorlig, hvarjämte då äfven inträder plikt, för nyttjanderättshafvaren att, likaledes utan lösen, till kronan afstå annan i aftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftsanläggningens drift. Kungl. Maj:t skall, när särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna medgifva utsträckning af upplåtelse-tiden, dock ej längre än att denna under första och andra perioden sammanlagdt uppgår till högst 95 år.

Upplåtes vattenfall med vattenfallsrätt i *obebyggt skick* för en tid af *65 år eller därunder*, skall kronan vara berättigad att — efter 5 år före upplåtelse-tidens utgång därom gjord tillsägelse hos arrendatorn — vid upplåtelse-tidens utgång återtaga det upplåtne mot erläggande af lösen för de arrendatorn tillhöriga, å vattenfallslägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i arrendeaftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift, såsom byggnader, maskiner, ledningar och dylikt. Begagnar sig kronan ej af denna rättighet, skall nyttjanderättshafvaren, därest han senast 3 år före upplåtelse-tidens slut meddelat vattenfallsstyrelsen sin önskan att erhålla förnyad upplåtelse af vattenfallslägenheten, vara berättigad att för en tid af 30 år få lägenheten till sig ånyo upplåten mot den afgift och de villkor i öfrigt, hvilka med hänsyn till då rådande förhållanden kunna anses skäligen. Om skyldighet för nyttjanderätts-hafvare, som efter utgången af första upplåtelse-tiden icke vill begagna sig af den honom tillkommande optionsrätt, att utan lösen afstå befintliga vattenverksbyggnader, äfvensom om skyldighet för nyttjanderätts-hafvare att efter utgången af andra upplåtelse-tiden utan lösen afstå dylika byggnader och annan egendom, gäller hvad förut sagts i fråga om bebyggt vattenfall.

Afser upplåtelse med vattenfallsrätt af *obebyggt vattenfall längre tid än 65 år*, skall nyttjanderättshafvaren ej hafva optionsrätt att få vattenfallslägenheten till sig ånyo upplåten, utan är pliktig att vid ut-

gången af upplåtelse tiden afträda vattenfallet och utan lösen till kronan afstå de honom tillhöriga å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i aftalet angifven, honom tillhörig å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift. Bestämmelse härom skall intagas i upplåtelsehandlingen.

Sedan tjugu år förflutit från upplåtelse tidens början, skall kronan, såvida Kungl. Maj:t pröfvar sådant vara nödvändigt för tillgodoseende af något kronans ändamål, vara berättigad att när som helst under upplåtelse tiden efter nyttjanderättshafvaren två år förut lämnad under rättelse återtaga hvad som upplåtits samt inlösa å lägenheten befintliga nyttjanderättshafvaren tillhöriga vattenverksbyggnader och annan egendom, som enligt bestämmelse i aftalet skola utan lösen tillfalla kronan. Vill kronan begagna sig af rätt, som nu är sagd, är, där nyttjanderättshafvaren det yrkar, kronan skyldig att jämväl inlösa öfrig denne tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som användes för anläggningens bruk, såsom byggnader, maskiner, ledningar och dylikt äfvensom att utgifva annan ersättning.

Alla å vattenfalls lägenheten befintliga vattenverksbyggnader och annan egendom, som enligt bestämmelse i aftalet skall utan lösen tillfalla kronan, skola, där ej på grund af särskilda omständigheter medgifves undantag, af arrendatorn så vårdas och underhållas, att de under hela arrendetiden äro i fullgodt stånd. Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, vare han skyldig att till kronan utgifva ersättning, när lägenheten afträdes.

Vattenfall skall — där icke till följd af särskilda omständigheter vattenfallsstyrelsen pröfvar ett offentligt utbudande däraf icke anses böra ifrågakomma — efter infordrande af skriftliga anbud af styrelsen upplåtas åt den högst bjudande, som för sitt anbud ställt godkänd säkerhet, om denne icke af styrelsen befinnes olämplig, styrelsen dock obetaget att antaga lägre anbud, där de anläggningar, som planerats af den, som afgifvit det lägre anbudet, kunna antagas i högre grad tillgodose ett allmänt intresse. Är antaget anbud icke afgifvet eller har på grund af särskilda omständigheter offentligt utbudande icke ägt rum, ankommer det på vattenfallsstyrelsen att, på sätt den finner lämpligast, vidtaga åtgärder för lägenhetens upplåtande.

Herr *Lindhagen* har i sin ifrågavarande motion, med utgångspunkt därifrån, att de allmänna intressena allt för litet tillgodosåges genom de sålunda gällande eller föreslagna upplåtelse villkoren, framställt

åtskilliga förslag till ändring af eller tillägg till dem. I sådant syfte har föreslagits, att upplåtelse-tiderna borde göras kortare. Första upplåtelse-tiden borde åtminstone i regel ej sättas lägre än till 40 och 45 år i stället för 50 och 55. Riksdagens medverkan borde erfordras för anlåtande af den ofvan nämnda längre upplåtelse-tiden af intill 95 år, som för närvarande i fråga om arrende under särskilda omständigheter kan och äfven i fråga om vattenfallsrätt skulle kunna medgifvas af Kungl. Maj:t. Möjlighet borde beredas till en omreglering under upplåtelse-tiden af den för den upplåtna rätten utgående afgäld samt de ekonomiska villkoren i öfrigt för upplåtelsen. I detta afseende har ifrågasatts, att en sådan omreglering skulle, oberoende af upplåtelse-tidens längd, ske hvart 20 år. Vissa grunder borde i allmänhet stadgas, efter hvilka bestämmandet af afgälden borde af vattenfallsstyrelsen ske. Äfven borde i upplåtelseaftalen staten förbehållas rätt att reglera priset för den vattenkraft, som kunde komma att från den upplåtna vattenfallslägenheten tillhandahållas, samt att i öfrigt i aftalen intaga erforderliga villkor för betryggande af det allmännas, konsumenternas och allmänhetens intressen.

Uppenbarligen är det vid fråga om utnyttjandet af de viktiga värden, som här afses, af synnerlig betydelse, att ett så noggrant beaktande som möjligt äger rum af de olika intressen, hvarom här är fråga. Att staten bör få direkt räkna sig till godo skälig afkastning af denna dess egendom är tydligen ett af dessa intressen, som dock i ifrågavarande afseende ej lär få vara ensamt bestämmande. Men äfven i fråga om medlen för nående af sistnämnda mål äro tydligen skilda vägar möjliga. I samma mån som villkoren för den ifrågavarande nyttjanderätten skärpas är det att antaga, att efterfrågan å densamma minskas och att alltså staten icke skall kunna upptaga täflan med de enskilda, som kunna åt industrien upplåta vattenfall med full äganderätt. Vill man sålunda åstadkomma ett från det allmännas synpunkt tillfredsställande resultat i form af god afkastning af vattenfallen, måste man vid uppställandet af nämnda villkor tillse, att man ej genom förstränga eller restriktiva bestämmelser så afskräcker den enskilda företagsambeten från att begagna sig af dessa upplåtelser, att kronans vattenfall fortfarande få i alltför stor utsträckning ligga obegagnade. Frånsedt att i så fall de krafter, som däri representeras, ej skulle komma samhället och dess näringslif till godo, skulle tydligen genom ett sådant förfaringssätt statens direkta ekonomiska utbyte äfven äfventyras.

De belopp, som måste nedläggas för vattenkraftens uttagande, äro

särskildt i vårt land så betydande, att försiktighet i nämnda afseende är af nöden. Enligt sakkunnigt bedömande äro anläggningskostnaderna för vattenverk i allmänhet i vårt land 3—10 gånger större än vattenfallens nuvarande handelsvärde. Tager man därjämte i betraktande de dryga kostnader, som oftast blifva nödiga för vattenkraftens tillgodogörande i en industriell anläggning, måste man inse, att sådana företag äro förenade med stor ekonomisk risk. Sålunda är det ingalunda ovanligt, att vid ett vattenfall måste bindas ett kapital, åtskilliga gånger större än det upplåtta fallets värde. Denna relation blir särskildt framträdande, om staten endast kan upplåta en del af fallet. Ofta nog disponerar nämligen som bekant staten med den ena stranden endast ena hälften af ett vattenfall. I många andra fall äger staten endast vattenrätt, men ingen strand. I alla dessa fall bör äfven beaktas att ej genom alltför stränga bestämmelser från statens sida den enskildes förfoganderätt öfver det han äger göres illusorisk.

Enligt utskottets uppfattning har motionären ej behörigen beaktat nu antydda förhållanden.

Hvad angår särskildt frågan om förkortning i upplåtelse tidens längd vill utskottet erinra, att vattenfallskommittén på sin tid föreslagit en upplåtelse tid af 50 år, räknadt från det vattenkraftanläggningen blifvit fullbordad och af kontrollant afsynad och godkänd. Svenska teknologföreningen ansåg, att upplåtelse tiden borde sättas till 50 år med rätt till ny upplåtelse på ytterligare samma tid. Fullmäktige i järnkontoret funno en upplåtelse tid af 50 år för kort. Kammarkollegium och domänstyrelsen hade i sitt gemensamma utlåtande i anledning af nämnda kommittés förslag ansett en tid af 50 år lämplig. I sitt senare utlåtande i anledning af de särskildt tillkallade sakkunnigas förslag af år 1909 framhöll nämnda ämbetsverk, att en tidsbegränsning sådan som den af de sakkunniga föreslagna syntes väl snäf. Svenska vattenkraftföreningen uttalade sig under vissa villkor — optionsrätt för arrendatorn m. m. — för en arrendetid af 50 och 55 år.

Lagstiftningen i främmande länder företer visserligen på detta område en mycket växlande bild. Öfver hufvud taget kan man dock säga, att koncessionstiden där i allmänhet är väsentligt längre än 40 år och att, därest koncessionen efter en upplåtelse tid, som ej sträcker sig öfver en mycket lång tidrymd, icke förnyas, koncessionshafvaren i regel erhåller ersättning för sina anläggningar. I Norge är exempelvis koncessionstiden 60—80 år; och det kan i koncessionsvillkoren bestämmas,

att utförda anläggningar skola vid koncessionstidens utgång tillfalla staten utan ersättning.

Den tid, som af Riksdagen nästlidet år fastslogs för upplåtelser i allmänhet af vattenfall på arrende, 50 och 55 år, finner utskottet vara lämpligen afmätt. Den synes äfven ofta med fördel kunna komma till användning i fråga om upplåtelser med vattenfallsrätt. Möjligheten att, såsom enligt gällande grunder för förvaltningen af statens vattenfall under särskilda omständigheter kan ske och nu i vidare omfattning skulle medgifvas äfven i fråga om upplåtelser med vattenfallsrätt, utsträcka nämnda upplåtelsetid är en naturlig följd af de olika förhållanden, som härvid i olika fall kunna vara rådande och verka bestämmande — större eller mindre möjlighet till förfogande öfver andra delar af samma vattenfall, höga byggnadskostnader, olämpligt läge för vattenfallet, olämpliga kommunikationer och dåliga afsättningsmöjligheter m. m. Att såsom motionären påyrkat, så snart en sådan utsträckning af upplåtelsetiden ifrågasättes, underkasta alla dessa olika förhållanden, som sålunda böra inverka, Riksdagens bedömande, synes utskottet hvarken lämpligt eller erforderligt.

Såsom af föredragande departementschefen till det af vid propositionen i utdrag fogade statsrådsprotokollet framhållits, kommer emellertid vid fråga om vattenfallsrätt särskildt i betraktande den omständigheten, att detta institut är afsedt att möjliggöra, att själfva nyttjanderätten med hvad därtill hör skall kunna tjäna såsom underlag för realkredit. Det är därför nödigt att, om så påkallas, bereda möjlighet för nyttjanderättshafvaren att begagna sig häraf och därvid kunna uppfylla de villkor, som af kreditgifvaren kunna fordras. Ur denna synpunkt har det i fråga om vattenfallsrätten ansetts oundgängligt att skapa en särskild längre upplåtelsetid med därunder bestämdt fastslagna upplåtelsevillkor. Vill man nämligen icke i större utsträckning än som enligt hvad ofvan nämnts ansetts lämpligt tillförsäkra nyttjanderättshafvaren ersättning för byggnader m. m. vid upplåtelsetidens utgång, synes den enda utvägen vara att, såsom i förslaget skett, genom förlängning af samma tid skapa den pantsäkerhet, som en eventuell långifvare finner sig ej kunna undvara.

I detta sammanhang må erinras, att den med vattenfallsrätten jämställda tomträtten enligt ofvannämnda lag om nyttjanderätt till fast egendom skall upplåtas på 26—100 år, samt att i de fall, då sådan rätt hittills i någon större omfattning kommit till användning, upplåtelsetiden i allmänhet ej satts lägre än till 60 å 75 år; och det äfven i fall då vid tomträttstidens utgång tomthafvaren tillförsäkras såväl optionsrätt som rätt till lösen för byggnader.

Som ofvan nämnts, står det äfven, sedan 20 år förflutit af upplåtelseiden, staten öppet att efter nyttjanderättshafvaren två år förut därom lämnad udderrättelse mot stadgad lösen återförvärfva hvad som upplåtits med hvad därtill hör.

Om alltså utskottet af anförda skäl funnit sig böra i nu omförmälda delar ansluta sig till det kungl. förslaget och alltså i samma delar icke kunnat biträda herr Lindhagens yrkanden om inskränkning af tiderna för ifrågavarande upplåtelser, har utskottet äfven ansett liknande skäl tala emot det af samma motionär framställda förslag att under upplåtelseiden hvart 20 år eller vid annan lämplig tid underkasta nyttjanderättshafvaren en omreglering af de för upplåtelsen en gång bestämda afgifter. Praktiskt sedt skulle detta, särskildt från en eventuell kreditgifvares synpunkt, ej kunna annat än få samma verkan som en förkortning af upplåtelseiden. Ej heller i öfrigt skulle enligt utskottets uppfattning en sådan anordning vara ägnad att ingifva det förtroende, utan hvilket den nya form af upplåtelser, hvarom här är fråga, ej kan komma till den användning, som därmed afsetts och äfven synes vara önskvärd. En dylik omvärdering af den upplåtna rätten skulle väl äfven komma att återverka på de konsumenter, hvilka kunna vara beroende af den upplåtna vattenkraften.

Beträffande motionärens yrkande om fastslående i de ifrågavarande grunderna för förvaltningen af kronans vattenfall af vissa direktiv för vattenfallsstyrelsen att i allmänhet tjäna till efterrättelse vid bestämmande af afgifterna för förenämnda upplåtelser, skulle det enligt utskottets mening icke vara lämpligt att i detta hänseende underkasta styrelsen band, som i samma mån de skulle hämma dess handlingsfrihet äfven skulle menligt återverka på möjligheten att öfver hufvud vinna ett resultat. I betraktande af alla de olika förhållanden, som, på sätt förut antydts, vid frågan om förevarande upplåtelser böra vinna beaktande, synes den i nämnda afseende en gång godkända grundsatsen böra uppehållas — vederbörande öppet lämnadt att, i händelse af missnöje med vattenfallsstyrelsens åtgärder, däröfver i mån af befogenhet anföras besvär i vanlig ordning hos Kungl. Maj:t.

Hvad slutligen beträffar den af motionären berörda frågan om införande i kontrakten angående ifrågavarande upplåtelser af särskilda bestämmelser för tryggande i förekommande fall af deras rätt, hvilka såsom konsumenter kunna vara beroende af den vattenkraft eller den däraf

frambragta energi, som tillhandahålles dem af den, till hvilken vattenfall blifvit, på sätt här afses, upplåtet, finnes visserligen någon bestämmelse i sådau riktning icke intagen i de hittills gällande grunderna för förvaltningen af statens vattenfall. Om emellertid sådana bestämmelser redan i fråga om upplåtelser med arrenderätt varit önskvärda, synas beträffande nu ifrågavarande upplåtelser med vattenfallsrätt, som skola kunna ske på längre tid, föreskrifter i detta hänseende än mer af behofvet påkallade.

Vikten af att allmänhetens intressen i detta afseende ej åsidosättas, har förut, äfven i fråga om enskildas anläggningar, uppmärksamrats inom Riksdagen. Sålunda har Riksdagen i skrifvelse den 28 maj 1907 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta om utredning, på hvilket sätt betryggande garantier för kontraktseuligt åtnjutande af elektrisk energi skulle kunna genom lagstiftning eller eljest beredas afnämare af sådan energi, samt i den mån Riksdagens medverkan till lagstiftning i ämnet erfordrades, för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning. I anledning af denna skrifvelse inför Kungl. Maj:t numera alltid i de koncessioner å elektriska anläggningar, som enligt lagen den 27 juni 1902 innefattande vissa bestämmelser angående dylika anläggningar af Kungl. Maj:t meddelas följande bestämmelse: »Anläggningens innehafvare skall vara skyldig iakttaga de allmänna bestämmelser i fråga om leverans af elektrisk kraft från anläggning af nu ifrågavarande slag, som framdeles kunna blifva af Kungl. Maj:t utfärdade». År 1909 beslöt för sin del Riksdagens Andra kammare i anledning af i ämnet väckta motioner på lagutskottets hemställan att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i hvad mån i samband med meddelande af koncession å kraftledningar, afsedda för distribution af elektrisk energi, som frambragts af vattenkraft, visst pris borde bestämmas för den framförda kraftens begagnande och eventuellt äfven andra villkor uppställas för behörigt tillgodoseende af konsumenternas och det allmännas intressen.

I konsekvens med den uppfattning, som sålunda gjort sig gällande, synes utskottet särskild möjlighet böra beredas för staten att i fråga om anläggningar, hvarom här kan vara fråga, i omförmälda afseenden ingripa reglerande. Detta synes böra ske genom uppställande i förekommande fall af de villkor för ifrågavarande upplåtelser, som för sådant ändamål kunna finnas lämpliga.

I detta syfte har utskottet, som, såvidt angår upplåtelser med arrenderätt, funnit sig förhindradt att i anledning af föreliggande propositioner och motion föreslå ändring i de ifrågavarande grunderna,

fogat ett nytt sista stycke såsom tillägg till den nya 19 § i sagda grunder. Påföljden af åsidosättande från nyttjanderättshafvarens sida af hvad sålunda kan stadgas bör blifva densamma, som eljest kan inträda vid försummelse, som enligt grunderna ej skall medföra den upplåtna vattenfallsrättens förverkande — nämligen förhöjd afgäld för denna.

För ytterligare tillgodoseende af det ändamål, för hvilket med vattenfallsrätt upplåten vattenkraft eller däraf framställd energi enligt ingånget kontrakt skall användas, har utskottet ansett den i sista stycket af 6 § i grunderna meddelade bestämmelsen om arrendators försummelse i där omförmäldt afseende böra gifvas motsvarande tillämpning äfven i fråga om upplåtelser med vattenfallsrätt. Lika med hvad som i nämnda 19 § enligt dess af Kungl. Maj:t föreslagna lydelse skall gälla för där afsedda fall, då vattenfallsrätt förverkas, anser utskottet kronan böra vara skyldig att äfven i nu åsyftade fall inom viss tid begagna sig af sin rätt att uppsäga aftalet. Denna tid har synts utskottet böra sättas till ett år, hvartill uppsägningsrätten lämpligen ansetts kunna utsträckas äfven i de nyss berörda fall, då enligt det kungl. förslaget sådan rätt skulle vara kronan medgifven. Till följd häraf har utskottet föreslagit erforderlig ändring i sistnämnda §.

I 16 § af de ifrågavarande grunderna har beträffande arrenderätt till vattenfallsägenhet stadgats, att den icke får af arrendatorn öfverlåtas utan vattenfallsstyrelsens medgifvande samt att förbehåll därom skall intagas i arrendeaftalet. Detta stadgande har af naturliga skäl icke kunnat gifvas tillämpning i fråga om vattenfallsrätt, som i stället skall kunna till en hvar fritt öfverlåtas. Med hänsyn till utländska undersåtar synes emellertid begränsning härutinnan erforderlig. I de ifrågavarande grunderna har därför ansetts böra meddelas förbud att utan Konungens medgifvande upplåta eller öfverlåta vattenfallsrätt till utlänning eller bolag, som ej uppfyller de villkor, hvilka angifvits i den bestämmelse, utskottet i angifna syfte ansett böra såsom en ny 20 § fogas till de förenämnda grunderna.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

1:o) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 70 måtte af Riksdagen bifallas;

2:o) att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 68 samt herr Lindbagens förevarande motion, måtte för sin del besluta

dels att de i 2 § af kungl. kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall meddelade bestämmelser skola utbytas mot följande stadganden:

»2 §.

Där vattenfall, som förvaltas af vattenfallsstyrelsen, icke tagits i anspråk för kronans räkning, ankomme på Kungl. Maj:t att förordna, huruvida det må af kronan med eller utan utmål af mark upplåtas åt annan till nyttjande. Har förordnande meddelats om upplåtelse till nyttjande af vattenfallslägenhet, som nu sagts, skall lägenheten i enlighet med här nedan stadgade grunder genom styrelsens försorg upplåtas på arrende eller med vattenfallsrätt.»

dels ock att till omförmälda grunder skola fogas följande nya stadganden:

»18 §.

Där vattenfallslägenhet skall upplåtas med vattenfallsrätt, skall hvad här ofvan i 3—5 och 7—15 samt 17 §§ är föreskrifvet beträffande arrende äga motsvarande tillämpning; dock att upplåtelse af vattenfall i obebyggt skick må, utan hinder af stadgandet i 4 §, ske för en tid af intill nittiofem år. Afser sådan upplåtelse längre tid än sextiofem år, äge nyttjanderättshafvaren ej optionsrätt att få vattenfallslägenheten till sig ånyo upplåten, utan vare pliktig att vid utgången af upplåtelse tiden afträda vattenfallet och utan lösen till kronan afstå de honom tillhöriga, å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i aftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift. Bestämmelse om hvad sålunda skall gälla skall intagas i upplåtelsehandlingen.

19 §.

I aftal om vattenfallsrätt må kunna stadgas, att vattenfallsstyrelsen äger utse sakkunnig person, som har att på nyttjanderättshafvarens bekostnad å arbetsplatsen kontrollera arbetets utförande och å kronans vägnar godkänna anläggningarna i den mån de utförts eller fullbordats.

I aftalet skall föreskrivas, att, om nyttjanderättshafvaren vid utförande af vattenkraftanläggningen gör större afvikelse från de af vattenfallsstyrelsen godkända ritningarna till anläggningen eller icke ställer sig till efterrättelse de föreskrifter, som af vattenfallsstyrelsen meddelats i och för anläggningens utförande på ändamålsenligt och betryggande sätt, vattenfallsstyrelsen skall äga att låta inställa arbetets vidare fortsättande.

Därest i aftalet stadgas skyldighet för nyttjanderättshafvaren att inom viss föreskrifven tid hafva påbörjat arbetet med vattenfallets bebyggande eller hafva fullbordat anläggningen i dess helhet, må tillika, om särskilda skäl föranleda därtill, i aftalet intagas bestämmelse därom, att nyttjanderättshafvaren, i händelse af väsentlig försummelse i nämnda hänseende, skall, om sådant å kronans vägnar yrkas, anses hafva förverkat vattenfallsrätten och kronan förty vara berättigad att uppsäga aftalet. *Innehåller aftalet bestämmelse därom, att upplåten vattenkraft eller där af framställd energi skall användas för visst angifvet ändamål, och tager nyttjanderättshafvaren för annat ändamål än sålunda förutsatts vattenkraften eller energien i anspråk till sådan omfattning, att det ursprungliga ändamålet eftersättes, skall, om förbehåll därom skett i aftalet, kronan jämväl kunna påfordra, att vattenfallsrätten skall vara förverkad och förty äga uppsäga aftalet. Har ej uppsägning skett inom ett år efter det anledning därtill efter ty nyss är sagdt för hvarje fall yppades, äger kronan sedermera ej åberopa nyttjanderättshafvarens för-*

summelse i nu nämndt hänseende såsom grund för hans skiljande från vattenfallsrätten.

I aftalet må kunna stadgas skyldighet för nyttjanderättshafvaren att i fråga om tillhandahållande af vattenkraft eller däraf framställd energi vara underkastad de villkor, som i vederbörande konsumenters eller eljest i allmänhetens intresse kunna befinnas erforderliga.

20 §.

Vattenfallsrätt må icke utan Konungens tillstånd upplåtas eller öfverlåtas till annan än i Sverige bosatt svensk medborgare eller handelsbolag, hvars samtliga medlemmar äro svenska medborgare, bosatta här i riket, eller aktiebolag, hvars bolagsordning föreskrifver, dels att aktie icke må utan Konungens tillstånd tecknas af eller öfverlåtas å andra än i Sverige bosatta svenska medborgare, dels att ändring i bolagsordningen i detta hänseende icke är giltig, med mindre Konungen till ändringen lämnat medgifvande».

3:o) att herr Lindhagens oförmälda motion, i hvad den icke besvarats genom utskottets hemställan under 2:o), icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 maj 1911.

På det sammansatta utskottets vägnar:

ERNST HÅKANSON.

Reservationer:

Beträffande utskottets hemställan under 2:o):

Herrar *Håkanson, Gustaf Andersson, af Ekenstam, Trana och Fahlén* hafva hemställt, att den föreslagna nya 19 § i de ifrågavarande grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall måtte erhålla den lydelse, som af Kungl. Maj:t föreslagits.

Herrar *Alfred Petersson, grefve Hamilton, Kronlund och Jansson i Edsbäcken* hafva anfört följande:

»Utskottets hemställan beträffande den föreslagna nya 18 § i grunderna för förvaltningen af statens vattenfall hafva vi icke kunnat biträda.

Enligt de särskildt tillkallade sakkunnigas år 1909 afgifna förslag till grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall skulle upplåtelse såväl med arrenderätt som med vattenfallsrätt ske för en tid af 40 år i fråga om bebyggt och 45 år i fråga om obebyggt vattenfall.

Emellertid förlängdes beträffande arrenderätt dessa tider för lidet år till 50 och 55 år.

Sedermera har af lagrådet vid dess granskning af lagförslaget om vattenfallsrätt gjorts vissa erinringar om lämpligheten af att detta institut anordnades med särskild hänsyn till att det borde tjäna såsom underlag för realkredit — erinringar, som anslöto sig till hvad af högsta domstolen på sin tid yttrats om tomträtt, men då ej vunnit afseende.

I anledning af dessa erinringar infordrades vattenfallsstyrelsens yttrande i ämnet.

Vattenfallsstyrelsen framhåller därvid, att styrelsen funnit de af lagrådet anförda skäl för bestämmande af vissa särskilda grunder för upplåtelse med vattenfallsrätt ej vara öfvertygande, utan ansåg styrelsen, att de för arrenderätt gällande upplåtelsestiderna borde tillämpas äfven på vattenfallsrätt, i hvilket afseende jämväl framhölls, att det icke med skäl kunde befaras, att det med vattenfallsrättsinstitutet afsedda ändamål, att tjäna såsom säkerhet för lån, därigenom skulle äfventyras. Redan en amorteringstid af 50 år vore enligt styrelsens mening i regel längre än en kreditgifvare vore benägen att medgifva ett indu-

striellt företag, hvarför erhållet byggnadslån redan före denna periods utgång borde vara amorterad, oafsedt om vid nyttjanderättstidens utgång lösen skulle utgå för byggnader eller ej.

En regelmässig upplåtelse af 50 och 55 år äfven i fråga om vattenfallsrätt synes oss vid anförda förhållanden böra vara fullt tillräcklig; och om omständigheterna kunna vara sådana, att en längre upplåtelse är af nöden, lär det vara i sin ordning, att frågan därom underställes Kungl. Maj:ts bedömande.

Jämförelsen med tomträtt kan, försåvidt detta institut ej kommit till användning för industriella anläggningar, i nu omnämnda hänseende ej verka öfvertygande.

Om alltså redan från den antagna utgångspunkten tillräckliga skäl icke föreligga för ett sådant regelmässigt utsträckande af tiden för upplåtelse af vattenfallsrätt intill 95 år, som det kungl. förslaget medgifver, synes det oss i hvarje händelse synnerligen olämpligt att ej för en så lång tid garantera möjlighet till förändring af de en gång fastställda upplåtelsevillkoren, i all synnerhet den till staten utgående afgälden. Detta icke blott ur det allmännas, utan äfven ur den enskilde företagarens synpunkt, för hvilken det helt visst ofta måste vara synnerligen äfventyrligt att med de stora möjligheter till förändringar på hithörande områden, som kunna förväntas, och de ovissa konsekvenser, som däraf kunna följa, med möjlighet till uppfyllelse ikläda sig eller efterkommande förpliktelser, som hvila på att en gång giltiga förutsättningar skola förblifva gällande under bortåt ett århundrade framåt i tiden.

Vi hemställa alltså, att den föreslagna nya 18 § i de ifrågavarande grunderna måtte gifvas följande lydelse.

18 §.

Där vattenfallsägenhet skall upplåtas med vattenfallsrätt, skall hvad här ofvan i 3—5 och 7—15 samt 17 §§ är föreskrifvet beträffande arrende äga motsvarande tillämpning.»

Herr *Lindhagen* har anfört:

»Skillnaden mellan upplåtelse af kronans vattenfall med arrende-rätt, hvarför villkoren bestämdes i fjol, och med vattenfallsrätt, hvarom förslag nu föreligger, är endast den att den besittningsrätt, som kallas vattenfallsrätt, skall få särskildt intecknas till säkerhet för penninglån på sätt genom lag blifvit medgifvet i fråga om tomträtt. Min motion går ut på, utom att villkoren i öfrigt skola ställas lika för upplåtelse med arrende- och vattenfallsrätt, dessutom att vissa tillägg till de all-

männa villkor, som sálunda nu föreslås äfven för vattenfallsrätt skola ske och i följd däraf såsom en naturlig konsekvens motsvarande tillägg i enahanda villkor för arrenderätten också vidtagas. Denna sistnämnda del af motionen har utskottet företagit sig att efter votering med tretton röster mot två icke upptaga till bedömande, hvarom en bekännelse återfinnes i slutet på sidan 22 i utskottets betänkande. Enligt den nya författningen om utskottsarbetet har utskottet själfvt otvifvelaktigt rätt att vidtaga sådan följdriktig utvidgning af propositionen. Ännu större befogenhet att påkalla ändringar i en eller annan författning, hvilka äro en naturlig följd af ifrågasatta ändringar i en framlagd proposition, äger grundlagsenligt och enligt hitintills mig veterligen alltid tillämpad praxis en motionär, som väckt sin motion i rättan tid. I hvarje fall tillkommer det icke alls lagutskottet, som allenast har att afgifva sakligt utlåtande öfver de till utskottet remitterade och af utskottet behållna förslag, att för sin del besluta att ett sådant förslag i sin helhet eller till någon del ej skall upptagas till pröfning. Då utskottet således enligt min mening inkonstitutionellt underlåtit afgifva yttrande öfver en del af motionen, bör utlåtandet återförvisas till utskottet eller annorledes till värnande af konstitutionella rättigheter gent emot nymodigt, egenmäktigt utskottsgodtycke eftertryckligen beifras. Jag hemställer därför, att någon grundlagsväktare inom Riksdagen ville beakta denna sak, då jag enligt läkareföreskrift sannolikt ej får tillfälle att närvara i Riksdagen vid sakens behandling.

Beträffande själfva saken i öfrigt har i motionen, hvilken utskottet i sin motivering i mycket missuppfattat, till en början i korthet sagdt påyrkats, att de allmänna grunderna skola vara lika för vattenfallsrätt och arrenderätt. Detta har också påkallats af vattenfallsstyrelsen. Det är lagrådet man har att tacka för att nu i de allmänna grunderna för vattenfallsrätten ifrågasatts bestämmelse, som äfventyrar, att kronan under ett århundrade icke får en skäligen inkomst af sin egendom och i öfrigt blir väsentligen förhindrad att med den tillgodose allmänna intressen efter nya tidens fordringar. Och detta har skett med fullföljande af synpunkter, som från granskande juridiskt håll gjordes gällande beträffande tomträten, men då ej vunno godkännande, fränsedt nu att tomträten, som afser upplåtande af bostadsmark, särskildt till mindre be-medlade, icke är jämbördig sakligt sedt med vattenfallsrätt, som afser upplåtelse af vattenkraft till industrien.

Jag anser således till en början, att äfven i fråga om vattenfallsrätten upplåtelsen bör sönderfalla i två perioder, så att kronan efter den första har både rättighet att återtaga vattenfallet på rimligare villkor

än vid det med hvarjehanda skadeståndsansättningar i stor utsträckning förenade återtagandet enligt 13 § i de allmänna grunderna och vidare möjlighet att åtminstone efter den första långa perioden reglera villkoren. Man kan tänka sig också endast den senare rätten, men som sagdt synas mig villkoren äfven här böra vara lika i båda afseendena för bägge upplåtelsesätten, helst vattenfallsrätten säkerligen blir det enda, som får användning, i all synnerhet om utöfver förmånen med inteckningsrätt äfven öfriga villkor ställas vida gynnsammare.

Vidare synes mig 6 § i de allmänna grunderna rörande upplåtelsens förverkande i vissa fall böra tillämpas i hela dess vidd äfven på vattenfallsrätten. Vattenfallsstyrelsen har som sagdt äfven tillstyrkt detta. Åtskilliga ledande bankmän, med hvilka styrelsen rådgjort, ha förklarat, att vattenfallsrättens beläningsvärde icke däraf kommer att röna någon afsevärd inverkan. Utom den viktiga sista punkten i 6 §, som utskottet nu förordat att gälla äfven för vattenfallsrätten, finnes ej heller någon anledning att göra skillnad i öfrigt. Ett rent nonsens är, att enligt förslaget till vattenfallsrätt förverkande i visst fall skall, såsom ock synes rimligt, ske endast om »väsentlig» försummelse skett, under det i villkoren för arrenderätt i motsvarande fall saknas ordet »väsentlig».

Äfven vidhålles den i sista punkten af motionens motivering framhållna nödvändigheten att ej för framtiden åt ett enstaka ämbetsverk lämnas enväldig makt att bestämma öfver grunderna för hur kronans ekonomiska intressen i detta fall skola bevakas och iakttagas, utan att Riksdagen eller ens Kungl. Maj:t får något att säga. Lagutskottet erinrar visserligen härvid att »vederbörande» står öppet att anföra besvär hos Kungl. Maj:t. Men detta är både en ny olaglighet af lagutskottet, då genom den inom utskottet åberopade administrativa kungl. instruktionen för vattenfallsstyrelsen med däri åberopade besvärsföreskrifter icke läser kunna afses att lämna Kungl. Maj:t tillfälle att göra ändring i stadganden, däri Riksdagen lagt all makt i vattenfallsstyrelsens hand, utan att förbehålla ens Kungl. Maj:t något inflytande, och dessutom ett spegelfäkteri, då ingen »vederbörande» lär finnas till hands, som besvärar sig i fall kronans och det allmännas intressen blifvit åsidosatta af vattenfallsstyrelsen.

De öfriga framställningar, som förekomma i motionens motivering, är jag på grund af den korta reservationstiden och af tillfällig sjukdom, som binder mig vid sängen, ej i tillfälle att närmare utveckla så önskligt det än varit. Det rättaste torde säkerligen varit, att frågan om

vattenfallsrätten fått falla vid denna Riksdag för att återkomma en annan gång i bättre öfvervägdt skick.

På grund af hvad sålunda anförts får jag åtminstone hemställa:

1:o) att utskottets inkonstitutionella förfarande att ej upptaga en del af min motion till sakligt bedömande måtte genom ärendets återremitterande eller annorledes beifras;

2:o) att den föreslagna nya 18 § i de allmänna grunderna erhåller följande lydelse: »Där vattenfalls-lägenhet skall upplåtas med vattenfallsrätt, skall hvad här ofvan i 3—15 samt 17 §§ är föreskrifvet beträffande arrende äga motsvarande tillämpning» samt att följaktligen 19 § må utgå och den föreslagna nya 20 § erhålla nummer 19;

3:o) att till 3 § i de allmänna grunderna tillägges ett stycke af ungefär följande lydelse:

»Vattenfallsstyrelsen äger närmare bestämma grunderna för afgäldernas utgående och jämväl, där så pröfvas lämpligen kunna ske, på det sätt, att en förändring i afgäldernas belopp kan under upplåtelseiden äga rum. I aftal må ock kunna stadgas skyldighet för nyttjanderättshafvaren att i fråga om tillhandahållande af vattenkraft eller däraf framställd energi vara underkastad de villkor, som i vederbörande konsumenters eller eljest i allmänhetens intresse kunna befinnas erforderliga. Kungl. Maj:t må ock kunna, där så pröfvas nödigt, meddela närmare bestämmelser för upplåtelseerna inom ramen af de stadgade allmänna grunderna äfvensom förbehålla sig slutlig pröfningsrätt af upplåtelser i särskilda fall.»

Beträffande utskottets hemställan under 3:o):

Herr *Lindhagen* har åberopat sitt ofvanstående yttrande.
